

III.B *LEPTOTHORAX GREDLERI* IN NEDERLAND
Verspreiding van het genus *Leptothorax* in de Geldersche Vallei
 Rudolf van Hengel, Bilthoven, 2006

Inleiding

Bij de verkenning van de provincie Utrecht ten behoeve van de Mierenatlas kwam ik in 2003 in de Geldersche Vallei een miertje tegen dat niet voldeed aan de criteria voor *L. muscorum*. Na raadpleging van de determineertabellen van Seifert (1996), p. 128 en 250 en Kutter (1977), deel 6 p. 115 en deel 6A fig. 110-116, kwam ik tot de conclusie dat ik *Leptothorax gredleri* gevonden moest hebben. Verificatie van monsters van de gevonden mieren door André van Loon en B. Seifert bevestigde dat het inderdaad om *L. gredleri* ging. Monsters van het miertje zijn opgenomen in de collecties van Naturalis, het Zoölogisch Museum Amsterdam, van Seifert in Görlitz en uiteraard in mijn eigen collectie.

Raadpleging van Stärcke (1944), p. 13 leert, dat in het verleden in Nederland wel is getoetst op *L. gredleri*, maar dat de eindconclusie steeds was dat het toch *L. muscorum* betrof en dat derhalve *L. gredleri* niet in Nederland bekend was.

Verspreiding van *L. gredleri* in omliggende landen

Vluchtige verkenning van internet-bronnen, Seifert (1996) en Kutter (1977) leert dat *L. gredleri* ook voorkomt in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Voor België is hij vermeld door Gaspar (1970), zie Boer, et al (2003). Voor Groot Brittannië en Frankrijk kon ik geen vermelding vinden. Wel is hij vermeld voor Spanje. Nederland en België vormen kennelijk een westelijke uitloper van het verspreidingsgebied in Europa.

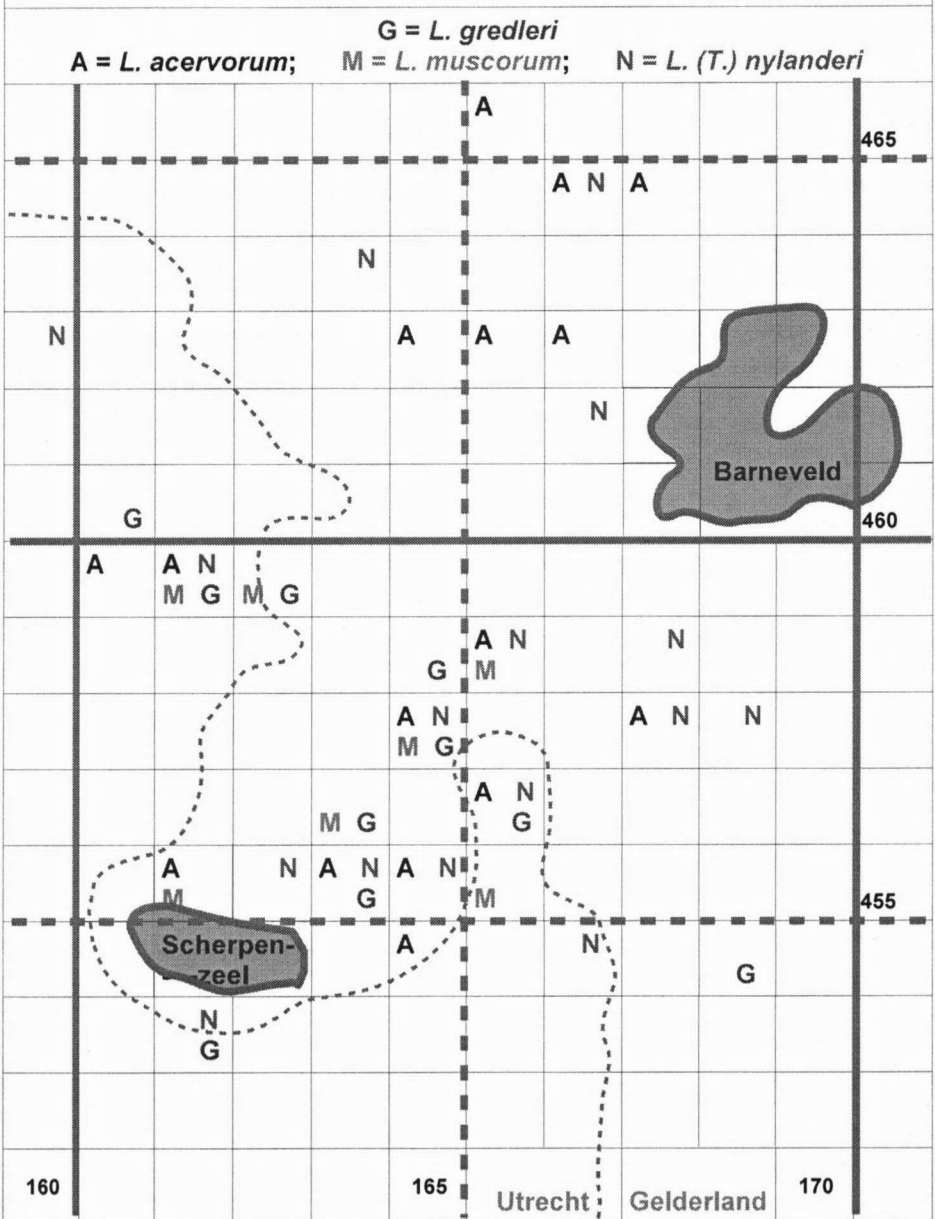
Verspreiding van het genus *Leptothorax* in de Geldersche Vallei

Gedurende een week in 2003 en twee weken in 2004 is de verspreiding van *Leptothorax* soorten in de Geldersche Vallei onderzocht. De kern van het verspreidingsgebied van *L. gredleri* in de Geldersche Vallei ligt tussen Scherpenzeel en Barneveld. (figuur III.1 en III.2) In tien vierkante-kilometer (km²)-hokken is de soort aangetroffen. Opvallend is dat *L. muscorum* ter plaatse vrijwel hetzelfde verspreidingsgebied heeft en in zeven km²-hokken is aangetroffen. Meerdere malen werden beide soorten binnen een kwartier gesignaleerd op hetzelfde stukje bosgrond van stoeptegelgrootte (9 dm²). De vraag rijst dan, wat deze soorten onderscheidt en of ze werkelijk dezelfde habitat-behoefte hebben. Buschinger (1966) heeft evenwel vastgesteld dat het wel degelijk om twee afzonderlijke soorten gaat (onder meer omdat ze zich niet laten kruisen).

Voorts viel op dat *L. acervorum* en *L. (T.) nylanderi* beiden ook binnen korte tijd op een zelfde stukje bosgrond kunnen worden aangetroffen. Soms werden binnen een kwartier wel 3 *Leptothorax* soorten op één stoeptegel bosgrond waargenomen. Het verspreidingsgebied van *L. acervorum* en van *L. (T.) nylanderi* is echter veel ruimer dan dat van de twee andere aangetroffen soorten.

VERSPREIDING VAN LEPTOTHORAX IN DE GELDERSCHE VALLEI - 2003

schaal 1:143.000; RD - coördinaten



figuur III.1

Habitat van *L. gredleri*

Vrijwel alle vondsten van *L. gredleri* en *L. muscorum* werden gedaan in houtwallen of bosranden, waarin de zomereik (*Quercus robur*) een voornamelijk plaats inneemt. Daarnaast kwamen echter ook veel andere bomen en struiken in het gebied voor. Grove den (*Pinus silvestris*) komt echter lang niet op alle vindplaatsen voor. Dit sluit aan bij Seifert (1996), die vermeldt dat ofschoon *L. gredleri* in denbossen naast *L. acervorum* en *L. muscorum* voorkomt de soort toch een voorkeur heeft voor loofbossen met eiken. Slechts in één geval werden *L. gredleri* en *L. (T.) nylanderi* aangetroffen onder een meer dan 80 jaar oude beuk (*Fagus silvatica*) in het bos(park) van een oud landgoed.

Het verspreidingsgebied van *L. gredleri* is gekenmerkt door een grillige aaneenschakeling van weilanden, akkers en kleine bosjes, waarbij weilanden en akkers min of meer vierkant van vorm zijn (zie figuur III.2). Opvallend is dat direct buiten het verspreidingsgebied overwegend weilanden voorkomen, die regelmatig gerangschikt zijn en langwerpig van vorm zijn (dankzij ruilverkaveling of historisch bepaald?) Houtwallen en bosjes ontbreken daar veelal.

Ten oosten van Nijkerk komt dezelfde structuur van weilanden, akkers en bosjes voor als die van het verspreidingsgebied van *L. gredleri*. Mogelijk zal de soort ook daar voorkomen.

Tabel III.1 Overzicht van vondsten van *L. gredleri*

datum	gemeente	waarnemer	bevestiging determinatie
25 jul 2003	Leusden	Rudolf van Hengel	André van Loon &
28 jul 2003	Woudenberg Renswoude	Rudolf van Hengel	B. Seifert
17 aug 2004	Scherpenzeel	Rudolf van Hengel	André van Loon
2 sep 2004	Lunteren	Rudolf van Hengel	
3 sep 2004	Ede	Rudolf van Hengel	

Literatuur:

- BOER, P., DEKONINCK, W., LOON, A.J. van, & VANKERKHOVEN, F. (2003):** Lijst van mieren van België en Nederland, hun Nederlandse namen en hun voorkomen, Entomologische Berichten 63(3): 54-58;
- SEIFERT, B (1996):** Ameisen, beobachten, bestimmen;
- KUTTER, H. (1978):** Hymenoptera – Formicidae, Insecta Helvetica - Fauna – 6A;
- KUTTER, H. (1977):** Hymenoptera – Formicidae, Insecta Helvetica - Fauna – 6;
- BUSCHINGER, A. (1966):** *Leptothorax (Mychothorax) muscorum* NYLANDER und *Leptothorax (M.) gredleri* MAYR zwei gute Arten. Ins. Soc. 13, 165-172.
- STÄRCKE, A. (1944):** Determineertabel voor de werksterkaste der Nederlandsche mieren, Natuurhistorisch Maandblad 33: 1,3,4,5,6,7-8,9-10, 11 en 12.

